

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΔΡΗΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ
ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ
ACTIVITIES TO DEVELOP HARD AND FINE MOBILITY FOR CHILDREN
WITH SPECIAL NEEDS IN PRESCHOOL EDUCATION**

της
Κουρεμάδα Μαρίας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Εγκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1η Επιβλέπουσα:	ΔΡ. ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ Ι.Π.Τ. -Ε.Κ.Ε.Φ.Ε "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
2η Επιβλέπουσα:	ΔΡ. ΖΩΗ ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΑΚΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ Ι.Π.Τ. -Ε.Κ.Ε.Φ.Ε."ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
3ος Επιβλέπων:	ΔΡ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΝΤΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Ι.Π.Τ.-Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

Κομοτηνή/Αθήνα

2025

Περίληψη

Η παρούσα εργασία, με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, πραγματεύεται τόσο την ανάπτυξη αδρής και λεπτής κινητικότητας σε παιδιά με ειδικές ανάγκες στην προσχολικής αγωγής αλλά και δραστηριότητες ανάπτυξης αυτών.

Η αδρή και λεπτή κινητικότητα στην προσχολική ηλικία και συγκεκριμένα στις ηλικίες μεταξύ 2 με 5 ετών είναι σπουδαία αλλά και αναγκαία να συμπεριλαμβάνεται σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο νηπιαγωγείο.

Στόχος της λοιπόν είναι να εστιάσουμε στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων αυτών για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες που δεν παρουσιάζεται με τον ίδιο τρόπο ανάπτυξης στους τυπικούς μαθητές. Κλείνοντας, θα γίνει μια αναφορά στην σημαντικότητα του παιχνιδιού για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και πώς αυτά μαθαίνουν μέσα από αυτό. Το παιχνίδι είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών.

Λέξεις –Κλειδιά: Ειδική Αγωγή, Ελλάδα, Ειδικές Ανάγκες, Ειδική Εκπαίδευση, Αναπηρία, Λεπτή κινητικότητα, Αδρή κινητικότητα, Προσχολική αγωγή

Βιβλιογραφία:

- Blank, R., et al. (2019). "International clinical practice recommendations on the definition, diagnosis, assessment, and intervention of developmental coordination disorder." *Developmental Medicine & Child Neurology*, 61(3), 242-285.
- Brostrom, S., (2001). *Οι νηπιαγωγοί και τα πεντάχρονα παιδιά παίζουν μαζί, στο Αυγητίδου Σ. (επιμ.), Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω
- Bundy, A. C., Lane, S. J., & Murray, E. A. (2002). *Sensory integration: Theory and practice*. F.A. Davis.
- Butterfield, S.A., Angell, R.M. & Mason, C.A. (2012). Age and sex differences in object control skills by children ages 5 to 14. *Perceptual and Motor Skills*, Feb; 114(1):261-74.
- Case-Smith, J., & O'Brien, J. C. (2015). *Occupational Therapy for Children and Adolescents*. Elsevier Health Sciences.
- Case-Smith, J., & O'Brien, J. C. (Eds.). (2014). *Occupational Therapy for Children and Adolescents (7th ed.)*. Elsevier.
- Cai, S., Zhu, G., Wu, Y.-T., Liu, E., & Hu, X. (2018). A case study of gesture-based games in enhancing the fine motor skills and recognition of children with autism. *Interactive Learning Environments*, 26(8), 1039–1052.
- Chien, C.-W., et al. (2014). "Gross motor performance in children with developmental coordination disorder." *Developmental Medicine & Child Neurology*, 56(3), 228-235.
- De Souza, E., Alberman, E., & Morris, J. (2009). Down syndrome and paternal age, a new analysis of case-control data collected in the 1960s. *American Journal Of Medical Genetics Part A*, 149A(6), 1205-1208.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining "gamification." *Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference*, 9–15.

- Diamond, A. (2000). Close interrelation of motor development and cognitive development and of the cerebellum and prefrontal cortex. *Child Development*, 71(1), 44-56.
- Dowd, A. M., Rinehart, N. J., & McGinley, J. (2010). Motor function in children with autism: Why is this relevant to psychologists? *Clinical Psychologist*, 14(3), 90–96.
- El Shemy, S. A., & El-Sayed, M. S. (2018). The impact of auditory rhythmic cueing on gross motor skills in children with autism. *Journal of Physical Therapy Science*, 30(8), 1063–1068.
- Fitzpatrick, P., Romero, V., Amaral, J. L., Duncan, A., Barnard, H., Richardson, M. J., & Schmidt, R. C. (2017). Evaluating the importance of social motor synchronization and motor skill for understanding autism. *Autism Research*, 10(10), 1687–1699.
- Flanagan, J. E., Landa, R., Bhat, A., & Bauman, M. (2012). Head Lag in Infants at Risk for Autism: A Preliminary Study. *American Journal of Occupational Therapy*, 66(5), 577–585.
- Gladfelter, A., Johnson, E., & Odeh, C. (2019). Parent Perceptions of Social Behaviors Associated With Autism Spectrum Disorder Are Related to Motor Skills. *Communication Disorders Quarterly*, 152574011986461.
- Frost, J. L., Wortham, S. C., & Reifel, S. (2012). *Play and child development*. Pearson.
- Gallahue, D. & Donnely, F. (2003). *Developmental physical education for all children*. Human Kinetics, Champaign.
- Garcia, C. (1994). Gender differences in young children's interactions when learning fundamental motor skills. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 65(3):213–25.
- Gee, J. P. (2003). *What video games have to teach us about learning and literacy*. New York: Palgrave Macmillan.

- Gowen, E., & Hamilton, A. (2012). Motor Abilities in Autism: A Review Using a Computational Context. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(2), 323–344.
- GREEN, D., CHARMAN, T., PICKLES, A., CHANDLER, S., LOUCAS, T., SIMONOFF, E., & BAIRD, G. (2009). Impairment in movement skills of children with autistic spectrum disorders. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 51(4), 311–316.
- Hadders-Algra, M. (2018). Early human motor development: From variation to the ability to vary and adapt. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 90, 411–427.
- Hartley, D., Blumenthal, T., Carrillo, M., DiPaolo, G., Esralew, L., & Gardiner, K. et al. (2014). Down syndrome and Alzheimer's disease: Common pathways, common goals. *Alzheimer's & Dementia*, 11(6), 700-709. doi: 10.1016/j.jalz.2014.10.007
- Heward W. (2009). *Εξαιρετικά παιδιά: Εισαγωγή στην ειδική αγωγή* (9η έκδ.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Heward, W. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες –Μια εισαγωγή στη ειδική εκπαίδευση*. Α. Δαβάζογλου & Κ. Κόκκινος (επιμ.). Αθήνα: Τόπος.
- Hilvert, E. (2018). *Characterization of Cross-Genre Writing Skills in Children with and Without Autism Spectrum Disorders: The Role of Language, Handwriting, and Cognitive Processing*. Dissertations.
- Holloway, J. M., Long, T. M., & Biasini, F. (2018). Relationships Between Gross Motor Skills and Social Function in Young Boys With Autism Spectrum Disorder. *Pediatric Physical Therapy*, 1.
- Howard, J. (2010). *Early years play and learning: Developing social skills and cooperation*. Routledge.
- Itard, J.(1962). *The Wild Boy of Aveyron* [*Century psychology series*](#). Appleton-Century-Crofts. University Of Michigan.

- Kakebeeke, T.H., Cafilisch, J., Chaouch, A., Rousson, V., Largo, R.H. & Jenni, O.G. (2012). Neuromotor development in children. Part 3: motor performance in 3- to 5-year-olds. *Developmental Medicine and Child Neurology*. Mar; 55(3):248-56. doi: 10.1111/dmcn.12034. Epub 2012 Dec 30.
- Kaplánová, A., Šišková, N., Grznárová, T., & Vanderka, M. (2023). Physical Education and Development of Locomotion and Gross Motor Skills of Children with Autism Spectrum Disorder. *Sustainability*, 15(1), 28.
- Karim, A. E. A., & Mohammed, A. H. (2015). Effectiveness of sensory integration program in motor skills in children with autism. *Egyptian Journal of Medical Human Genetics*, 16(4), 375–380.
- Lam, H. & Schiller, W. (2001). A Pilot Study on the Gross Motor Proficiency of Hong- Kong Preschoolers Aged 5 to 6years. *Early Child Development and care. Research in Developmental Disabilities*, Apr 11; 34(6): 1966- 1973. doi: 10.1016/j.ridd.2013.03.010.
- Landa, R. J. (2008). Diagnosis of autism spectrum disorders in the first 3 years of life. *Nature Clinical Practice Neurology*, 4(3), 138–147.
- Lee, J., & Porretta, D. L. (2013). Enhancing the Motor Skills of Children with Autism Spectrum Disorders: A Pool-based Approach. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 84(1), 41–45.
- Liu, T., Breslin, C. M., & Sayed ElGarhy. (2015). Methods and Procedures for Measuring Comorbid Disorders: Motor Movement and Activity. *Autism and Child Psychopathology Series*, 91–134.
- Lloyd, M., MacDonald, M., & Lord, C. (2011). Motor skills of toddlers with autism spectrum disorders. *Autism*, 17(2), 133–146.
- Lopes, L., Santos, R., Pereira, B. & Lopes VP. (2013). Associations between gross Motor Coordination and Academic Achievement in elementary schoolchildren. *Human Movement Sciences*, Feb;32(1):9-20. doi: 10.1016/j.humov.2012.05.005. Epub 2012 Dec 20.
- Löwy, I., (2019). *How diseases became “genetic”*. Available at:

- Malina, R., M., Bouchard, C., & Bar-Or O. (2004). Growth, maturation and physical activity. 2nd ed. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Marks, L. (2016). Playing to Learn: an overview of the Montessori Approach with pre-school children with Autism Spectrum Condition. *Support for Learning*, 31(4), 313–328.
- Mason, H. & McCall, S. (2011). Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης- Η πρόσβαση στην εκπαίδευση. Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου (επιμ.). Αθήνα: Πεδίο
- May, T., McGinley, J. L., Murphy, A., Hinkley, T., Papadopoulos, N., Williams, K., McGillivray, J., Enticott, P. G., Leventer, R. J., & Nicole Joan Rinehart. (2016). A Multidisciplinary Perspective on Motor Impairment as an Early Behavioural Marker in Children with Autism Spectrum Disorder. *Australian Psychologist*, 51(4), 296–303.
- McKeen, P. (2013). The impact of motor skill training on balance, hand-eye coordination and reaction in a group of adults with autism and an intellectual disability. *Electronic Theses and Dissertations*. Miller, H. L., Licari, M. K., Bhat, A., Aziz-Zadeh, L. S., Tine Van Damme, Fears, N. E., Cermak, S. A., & Caçola, P. (2023). Motor problems in autism: Co-occurrence or feature?
- Moores, D. (2011). Εκπαίδευση και κώφωση- Ψυχολογική προσέγγιση, αρχές και πρακτικές.
- Mouridsen, S. E. (2003). Childhood disintegrative disorder. *Brain and Development*, 25(4), 225–228. doi:10.1016/s0387-7604(02)00228-0
- Owens A. (2008, 12 28). Supporting children's development. Putting Children First,. National Childcare Accreditation Council (NCAC), pp. p.3-5.
- Pellegrini, A. D., & Holmes, R. M. (2006). The role of recess in primary school. In Singer, D. G., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (Eds.), *Play= learning* (pp. 36–53). Oxford University Press.
- Piek, J. P., et al. (2008). "The relationship between motor coordination, executive functioning, and attention in school-aged children." *Archives of Clinical Neuropsychology*, 23(1), 41-58.

- Polatajko, H. J., Mandich, A. D., & McEwen, S. E. (2012). Enabling Occupation in Children: The CO-OP Approach. CAOT Publications ACE.
- REIERSEN, A. M., CONSTANTINO, J. N., & TODD, R. D. (2008). Co-occurrence of Motor Problems and Autistic Symptoms in Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47(6), 662–672.
- Rocío, P., Paola, D., Elizabeth Roldán González, Robledo-Castro, C., Christian Hederich Martínez, Paola, H., Andrea, P., & Leidy. (2023). Effects of Physical Exercise on Gross Motor Skills in Children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*.
- Rosenbaum, P., & Gorter, J. W. (2012). The 'F-words' in childhood disability: I swear this is how we should think! *Child: Care, Health and Development*, 38(4), 457-463.
- Rosenbaum, P., & Stewart, D. (2004). The World Health Organization International Classification of Functioning, Disability, and Health: A model to guide clinical thinking, practice, and research in the field of cerebral palsy. *Seminars in Pediatric Neurology*, 11(1), 5-10.
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships, and groups. *Handbook of Child Psychology*, 3(6), 571-645.
- Shumway-Cook, A., & Woollacott, M. H. (2017). *Motor Control: Translating Research into Clinical Practice*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Smith, P. K. (2010). *Children and play*. Wiley-Blackwell.
- Sugden, D., & Wade, M. (2013). *Typical and Atypical Motor Development*. Mac Keith Press.
- Taverna, E. C., Huedo-Medina, T. B., Fein, D. A., & Eigsti, I.-M. (2021). The interaction of fine motor, gesture, and structural language skills: The case of autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 86, 101824.

- Team, M., (2017). Σύνδρομο Down: Τι είναι και πώς ανιχνεύεται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης!. *Mothersblog*. 58
<https://www.mothersblog.gr/paidi/yeia/story/28379/syndromo-down-tieinai-kaipos-anixneyetai-kata-ti-diarkeia-tis-egkymosynis>.
- Ulrich, D. A. (2000). Test of Gross Motor Development (TGMD-2). Pro-ed.
- Van Beurden, E., Zask, A. & Barnett, L., M. (2002). Fundamental movement skills— how do primary school children perform? The “Move It Groove It” program in rural Australia. *JSci Med Sport*, 5 (2002), pp. 244—252.
- Verma, P., & Lahiri, U. (2021). Deficits in Handwriting of Individuals with Autism: a Review on Identification and Intervention Approaches. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*.
- Vygotsky L.S., (1997) Νους στην κοινωνία, (μτφ. Μπίμπου Α., Βοσνιάδου Σ.), Αθήνα: Gutenberg.
- Wang, Z., Hallac, R. R., Conroy, K. C., White, S. P., Kane, A. A., Collinsworth, A. L., Sweeney, J. A., & Mosconi, M. W. (2016). Postural orientation and equilibrium processes associated with increased postural sway in autism spectrum disorder (ASD). *Journal of Neurodevelopmental Disorders*, 8(1).
- Westcott, S.L., Lowes, L.P. & Richardson, P.K. (1997). Evaluation of postural stability in children: current theories and assessment tools. *Phys Ther*. Jun; 77(6):629-45.
- World Health Organization (WHO). (2012). Developmental milestones and early childhood development.
- Zikl, P., Petrů, D., Daňková, A., Doležalová, H., & Šafaříková, K. (2016). Motor skills of children with autistic spectrum disorder. *SHS Web of Conferences*, 26, 01076.
- Αλεξίου, Π. (2010). Γνώσεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής- Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ). Πτυχιακή Εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

- Αυγητίδου, Σ., (2001). Σύγχρονες Ερευνητικές και Διδακτικές προσεγγίσεις, (μτφ. Ας. Γολέμη), Αθήνα: Τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός.
- Βλάχου, Κ. & Νταή, Μ. (2001). Τα χαρακτηριστικά του υπερκινητικού-απρόσεχτου μαθητή σύμφωνα με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών. Πτυχιακή Εργασία, Π.Τ.Δ.Ε, Δ.Π.Θ., Αλεξανδρούπολη.
- Γερμανός, Δ., (2002). Οι τοίχοι της γνώσης - Σχολικός χώρος και εκπαίδευση, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Γκουγκούλη Κ., (2000). Παιδί και Παιχνίδι στην Νεοελληνική κοινωνία (19^{ος}-20^{ος} αιώνας), Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Διαμαντίδου, Σ. (2006). Παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Πτυχιακή Εργασία, Π.Τ.Δ.Ε, Δ.Π.Θ., Αλεξανδρούπολη.
- Δρακοπούλου, Μ. (Επιμ.). (2007). *Θέσεις για Σύγχρονα Προβλήματα, Κείμενα 2000-2007*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο Λυκιαρδόπουλος, Γ.), Αθήνα: Γνώση
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). Οι ανάπηροι και οι εκπαίδευσή τους- Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης. Αθήνα: Πεδίο.
- Ζώνιου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου (επιμ.). Αθήνα: Πεδίο. Μπαξεβανίδου, Α. (2006). Παιδιά με κινητικές αναπηρίες. Πτυχιακή Εργασία, Π.Τ.Δ.Ε, Δ.Π.Θ., Αλεξανδρούπολη.
- Καμπάς Α., Αγγελούσης Ν., Προβιαδάκη Ε., Μαυρομάτης Γ., Ταξιλδάρης Κ. (2004). Έλεγχος της εσωτερικής δομής και εσωτερικής συνοχής της δέσμης Bruiniks-Oseretsky Test of Motor Proficiency (ολοκληρωμένη μορφή) σε παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας στην Ελλάδα. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό, 2(2), 153-172
- Κασίμου, Δ. Χ. (2009). *ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ ΤΟΜΟΣ Α*. University studio press.
- Κιζιρίδου, Δ. (2016). Λεπτή κινητικότητα, οπτικοκινητικός συντονισμός και γραφοκινητικές δεξιότητες παιδιών με αυτισμό. Dspace.uowm.gr.

- Κρουσταλάκης, Γ. (2000). Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο- Ψυχοπαιδαγωγική Παρέμβαση. Αθήνα: Λύχνος.
- Μαλούπας, Χ. (2015). Διάσπαση Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητα. Ανακτήθηκε 25 Φεβρουαρίου 2015, από <http://specialeducationarticles.com/viewsendrom.php?id=12> .
- Πολυχρονοπούλου Σ. (2012). Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Αθήνα: Ατραπός.
- Σανσερέλ Ζ. (1986). Η Ειδική Αγωγή στον διεθνή χώρο (Σύγχρονες αντιλήψεις και κατευθύνσεις). Α. Σιπητάνου (επιμ.), Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Σιβροπούλου Ρ., (2004). Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του χώρου (νηπιαγωγείου) στο πλαίσιο του παιχνιδιού, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.